

ЦАГДААГИЙН АЛБА ХААГЧИЙН ЭРХ ЗҮЙН БАТАЛГААНЫ ЗАРИМ АСУУДАЛ

Зэвэгийн Цэрэнбат
ОХУ-ын ДХЯ-ны Москвагийн их
сургуулийн адъюнкт, цагдаагийн дэд хурандаа

Төрөөс улс орны дотоод аюулгүй байдлыг хангах бодлого, хууль сахиулах үйл ажиллагааны стратегийн үндсэн асуудлуудаар эрх зүйн шинэчлэлийг эрдэм шинэжилгээ судалгааны ажилд тулгуурлан иж бүрэн өөрчлөлтийг хийхээр төлөвлөн, ажиллаж байгаа нь сайшаалтай. Хууль зүйн Сайдын 2012 оны 09 дүгээр сарын 21-ны А/15 тоот тушаалаар “Хууль зүйн салбарын нээлттэй бодлого”¹ батлагдаж, хэрэгжиж байна. Гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийгмийн дэг журмыг хангах, гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, ард иргэдээ хамгаалах хууль сахиулах төрийн бодлогыг гагцхүү тангараг өргөсөн төрийн тусгай алба хаагч л амьдрал дээр хэрэгжүүлж ажиллана. Судлаач энэ удаад “Цагдаагийн алба хаагчийн эрх зүйн баталгааны зарим асуудлууд” сэдвийг хөндөж байна. Ард иргэдийн дунд төрийн хууль сахиулах бодлого, үйл ажиллагааг хэвийн, өнөөгийн шаардлагад нийцүүлэн явуулахад цагдаагийн алба хаагчийн эрх зүйн баталгааны асуудал голлох үүрэгтэй болох нь судалгаанаас ажиглаж байна.

ЦЕГ-ын 2010 оны 691 дүгээр тушаалаар батлагдсан “Цагдаа, дотоодын цэргийн албан хаагч, ажиллагсадын эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах хөтөлбөр”, ХЭҮК, ЦЕГ-ын хамтын ажиллагааны санамж бичгийн хэрэгжилтийг хангахаар ЦЕГ-аас захиалсан судалгааны ажлыг ХСИС-ийн ШУТГазар “Цагдаагийн алба хаагчийн ёс зүй, үйл ажиллагааны орчин, түүний шинэтгэл” сэдэвт нэгдсэн удирдамж батлуулж, судалгааны ажлыг 2012 оны 5 сараас эхэлсэн юм².

Нийгмийн хөгжлийн чиг хандлага, хүний эрхийг хамгаалах асуудалтай уялдаад цагдаагийн байгууллагын олон талт үйл ажилагаанд тулгамдаж байгаа асуудлуудын нэг нь алба хаагчийн эрх зүйн баталгаа юм. **Баталгаа** - хэмээх ойлголт нь хүн төрөлхтөний үйл ажиллагааны хүрээний янз бүрийн салбарыг хамаарна. Тухйлбал: улс төрийн бодлого, дипломат албаны үйл ажиллагаанаас гадна цагдаагийн ажилтаны өдөр тутмын үйл ажиллагаанд хамааралтай байдаг³.

Эрх зүйн хамгааллалтын баталгаа-Цагдаагийн албан хаагчид хуулиар хүлээсэн үүргээ амжилттай хэрэгжүүлэхэд тохиолдох саад бэрхшээл, аюул заналыг өөртөө итгэлтэй, санаачлагатай давж туулах, биелүүлэх хууль, эрх зүйн тогтолцоо, баримтлах бодлого, арга, хэрэгсэлээр хангах тогтолцооны цогцийг хэлнэ⁴. Ямар ч нийгэмд хуулийг дээдлэх ухамсар олгох үйл ажиллагааг ард иргэдийн хүсэл эрмэлзлэл, төлөвшиж буй ухамсар дээр төрийн тусгай алба хаагч хууль ёсны шаардлага тавих нь нийгэмд хуулийг дээдлэх, сахиулах, үзэл бодол төлөвшүүлэхэд чухал үүрэгтэй. Цагдаагийн алба хаагчийн тавьсан хууль ёсны шаардлагыг албан байгуулага, иргэн заавал биелүүлэх үүрэгтэй. Хэрвээ хууль ёсны шаардлагыг биелүүлээгүй тохиолдолд хуульд заасан үндэслэл журмын дагуу тухайн байгуулага, иргэнээр биелүүлүүлэх үүрэг хариуцлагыг алба хаагч өөртөө хүлээсэн байдаг. Цагдаагийн алба хаагчийн тавьсан хууль ёсны шаардлага нь төр, хуулийн засаглалын албан тушаалтаны ганцаарчилсан шийдвэр (захиргааны акт) бөгөөд тухайн этгээдийн нэр, хаяг, дээр биелүүлэхийг шаардсан, зохих журмын дагуу заавал биелүүлэх үүрэгтэй, хариуцлагын тогтолцоо байдаг. Гэмт хэрэг, зөрчилтэй тэмцэх, нийгмийн хэв журам сахиулах чиг үүргийг гүйцэтгэхэд ямар нэгэн асуудалд орсон, агсам согтуу, онгирсон, доргисон, бухимдсан, эрсдэл учруулж болзошгүй хүмүүстэй харьцдаг учраас цагдаагийн алба хаагч өөрөө эрсдэл бүхий орчин, нөхцөлд үүрэг гүйцэтгэж байна⁵.

Цагдаагийн алба хаагчийн тавьсан хууль ёсны шаардлагыг биелүүлэх нь өнөөгийн нийгмийн сэтгэл зүй, ард иргэдийн дунд хууль, дүрмийг сахих ухамсарт үйл ажиллагаага, алба хаагчийн харилцаа хандлага, соёл, төр, эрх зүйн хамгаалалт, баталгаатай салшгүй холбоотой. Цагдаагийн алба хаагчийн

¹ www.moj.gov.mn

² Монгол улсын Хууль зүйн яам, Хууль сахиулах их сургууль, Цагдаагийн ерөнхий газар. “цагдаагийн алба хаагчийн ёсзүй, үйл ажиллагааны орчин, түүний шинэчлэл”. Судалгааны тайлан. УБ., 2013. 8 дахь тал.

³ Правовая и социальная защита сотрудников органов внутренних дел: учебное пособие / В.Я.Кикоть, В.А. Рыбин. Введение доктора юридических наук, профессора С.И. Гирько. М. : ЦОКР МВД России, 2009.- С. 65.

⁴ Гайдов В.Б. Правоохранительная служба в органах внутренних дел Российской Федерации: Учебное пособие.- М., ЦОКР МВД России, 2009, С. 95.

⁵ Монгол улсын Хууль зүйн яам, Хууль сахиулах их сургууль, Цагдаагийн ерөнхий газар. “цагдаагийн алба хаагчийн ёсзүй, үйл ажиллагааны орчин, түүний шинэчлэл”. Судалгааны тайлан. УБ., 2013. 28. дахь талд.

хууль ёсны шаардлагыг биелүүлээгүй эсэргүүцсэн зөрчил буурахгүй нийгэмд хавтгайрах шинжтэй болж буурахгүй байгаа учир ЗХТХ-н 30²-д заасан цагдаагийн алба хаагчийн тавьсан шаардлага үл биелүүлэх, заналхийлсэн зөрчилд 7-14 хоног хүртэл хугацаагаар баривчлах гэснийг өөрчлөн, 30 хоног баривчлах шийтгэл оногдуулна гэж нэмэлт оруулах; Цагдаагийн алба хаагчдыг доромжлох, дарамтлах, тэдний хууль ёсны шаардлагыг иргэдийн зүгээс эсэргүүцэх, хүч хэрэглэх, амь биед нь халдах зэрэг үзэгдэл сүүлийн үед нэмэгдэж байна. ⁶ Жишээ нь: 2012.08.14-ны өдрийн 20 цаг 30 минутанд Дорноговь аймгийн Эрдэнэ сумын Улаан-уул өртөөнд галт тэрэг зогсох үед пирон дээр ажиллаж байсан цагдаагийн алба хаагч ахлагч Б.Болджаргалын тавьсан хууль ёсны шаардлагыг иргэн Т. Оюунболд эсэргүүцэж бусадтай бүлэглэн зодож дүрэмт хувцасыг нь урж танхайрсан үйлдэл гаргаж шүүхээр шийтгэгдсэн байна.

2008-2012 онд цагдаагийн алба хаагч албан үүргээ гүйцэтгэж яваад цагдаагийн **973** алба хаагч амь нас, эрүүл мэндээрээ хохирчээ⁷.

Цагдаагийн ажилтануудыг эрх зүйн баталгаагаар нь баттай хангаж, хамгаалж чадсан тэр үед л манай нийгэмд гараад байгаа, шударга бус байдал, үлгэр дууриалалгүй байх зэрэг хууль бус үйлдэлүүд, гэмт хэрэг, зөрчлийг таслан зогсоох, багасгах боломжтой. Нийгмийн дээд давхараг буюу хөрөнгөтэй, эрх мэдэлтэй хүмүүсийн дунд гарч байгаа шударга бус үйлдэл, хууль бус үйл ажиллагаа нь нийгмий сэтгэл зүйг бүхэлд бохирдуулах, төр, нийгэмд асар их хор, хохирол учруулсаар байгааг мэдээлэлийн хэрэгсэлээр цацагдаж байна. Тухайлбал: Цагаан захтануудын давхарагт (сонгуулийн дүнг будлиантуулах, шударга бусаар өрсөлдөх, талцах, хууль бусаар жагсаал цуглаан зохион байгуулах, албан тушаалын наймаа, авилга, хээл хахуул өгөх, авах, тендерийн хууль бус үйлдэлүүд, улс орны эрх ашгийг бодохгүй зөвхөн хар амиа бодох, мөнгө угаах, мэдээлэлийн хэрэгсэлийг хууль бусаар өөртөө ашиглах улмаар бусдыг гүтгэх, доромжлох гэх мэт).

Нийгмийн дунд, давхарагт (хар тамхи, мансууруулах бодис хэрэглэх, архины ухамсаргүй хэрэглээнээс үүдэлтэйгээр гарч байгаа гэмт үйлдэлүүд, хүнд суртал гаргах, ажлын хариуцлага алдах, бусдыг үл хүндлэх, танхайрах, доромжлох, гүтгэх мэт).

Нийгмийн доод давхарагт (булаалт, залилан, хулгайлах, хэн нэгнийг мөнгөний төлөө захиалгаар гэмт хэргийн хохирогч болгох, архийг хэтрүүлэн хэрэглэсэн үед үйлдэгдэж буй бусад гэмт үйлдэлүүд гэх мэт).

Нийгмийн давхарагуудад гарч байгаа гэмт хэргийн нөхцөл байдлаас ажиглахад нийгмийн дунд баян, ядуугийн ялгаа илт мэдрэгдэж, дээд давхараг руу орох, эрх мэдэлтэй, хөрөнгөтэй болохын тулд тэмцэл маш хүчтэй өрнөж байгаа учраас цагаан захтануудын дунд гарах гэмт хэрэг сүүлийн үед эрс нэмэгдэх хандлагатай байна.

Цагдаагийн алба, үйл ажиллагааг хүчгүй, сул дорой, хэн нэгний гар хөл мэт байлгах, төр, эрх зүйн хамгаалалтын баталгаагүй байлгах сонирхолтой хүмүүс байхыг үгүйсгэхгүй байна. Ядуу цагдаа нийгэм болоод төрд аюултай. Цагдаагийн ажилтаны ёс зүйн хэм хэмжээг зөрчих, гэмт хэрэг, зөрчилд холбогдож байгаа шалтгаан, нөхцөл, нөлөөлж буй хүчин зүйлүүдийг судлах явцад цагдаад төрөөс тавих бодлого, эрх зүйн хамгаалалт баталгаа хангалтгүй байгаа нь ажиглагдаж байна. ЦЕГ-ын Дотоод хяналт шалгалт, аюулгүй байдлын хэлтсийн 2012 оны мэдээгээр цагдаагийн алба хаагчид 2008 онд 220, 2009 онд 206, 2010 онд 141, 2011 онд 177, 2012 онд 132, нийт 876 алба хаагч гэмт хэрэгт холбогджээ⁸. Ялангуяа ард иргэдийн дунд албаны нэр хүнд сайн биш байна.

Цагдаагийн алба хаагчийн үйл ажиллагаанд саад хийсэн гэмт үйлдэл, эс үйлдэл, захиргааны зөрчлийг зохицуулах тухай хуулийн заалт байгаа хэдий ч өнөөдөр нийгмийн харилцааг бүрэн зохицуулах боломжгүй байгаа нь судалгаанаас ажиглаж байна. Манай улстай эрх зүйн тогтолцооны хувьд ижил төсөөтэй, сүүлийн үед шинэчлэгдээд байгаа, цагдаагийн алба хаагчийн эрх зүйн хамгаалалт, баталгаатай холбоотой ОХУ-ын зарим хуулиудын талаар товч дурдая. Цагдаагийн ажилтаны нийгэм, эрх зүйн хамгаалалт, баталгаатай холбоотой харилцааг Холбооны улын ДХЯ-ны Цагдаагийн ажилтаны нийгмийн баталгааны тухай бие даасан хуулиар зохицуулагдана⁹.

ОХУ-д цагдаагийн алба хаагчид халдах хэрэг, зөрчлийн бүрэлдэхүүнийг улсын *эрүүгийн болон захиргааны тухай хуулиар* тодорхой зохицуулалт хийж өгсөн байдаг. Тухайлбал захиргааны эрхийн тухай хуулиар дараах **үйлдэл, эс үйлдлийг гэм буруутайд тооцно:**

⁶. Мөн тэнд. 29 дахь талд

⁷. ЦЕГ-ын Мэдээлэл судалгааны төвийн гаргасан 2012 оны мэдээ

⁸. Мөн тэнд. 20 дахь талд

⁹. О социальных гарантиях сотрудникам органов внутренних дел Российской Федерации и внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации: Федеральный закон Российской Федерации.- Ростов н/Д: Феникс, 2012.- 93,(2) (Закон и общество).

- Замын хөдөлгөөнд оролцож байгаа тээврийн хэрэгсэлийн жолооч зохицуулагчийг эсэргүүцсэн дуут дохио өгөх, (ЗТХ. 12.12)
- Замын хөдөлгөөнд оролцож байгаа тээврийн хэрэгсэлийн жолооч гүйцэт түрүүлж явах зорилгоор дуут болон гэрэлэн дохио өгч давуу эрх эдлэх, (ЗТХ. 12.17)
- Захиргааны зөрчлийн хэргээр хэрэг бүртгэгч, мөрдөн байцаагч, прокурор болон албан тушаалтаны хууль ёсны шаардлагыг биелүүлэхгүй байх, (ЗТХ.17.7)
- Цагдаагийн ажилтанд албаны хамааралтай асуудлаар хууль бус тушаал шийдвэр, зөвлөмж өгөх, (ЗТХ.19.13)
- Терроризмын эсрэг тусгай ажиллагаа явуулж байгаа хэсэгт тусгай ажиллагаа явуулж байгаа ажилтаны хууль ёсны шаардлагыг биелүүлэхгүй байх, (ЗТХ.20.27)
- Улсын тогтоосон хуулийн дагуу шүүхийн шийдвэрээр зарим этгээдийн эрхийг хязгаарлах, байрлалыг чөлөөлөх албан тушаалтаны шийдвэрийг биелүүлэхгүй байх, (ЗТХ.19.24.),
- Хөдөлгөхийг хориглосон лац (ломбо) тэмдэгийг санаатайгаар хөдөлгөх, урах, устгах (ЗТХ.19.2),

Түүнээс гадна хуулийн 4.3. д заасанаар захиргааны зөрчил гаргасан этгээд эрх бүхий албан тушаалтаны шийдвэрийг эсэргүүцсэн, хууль зөрчсөн үйлдэлээ үргэлжлүүлсэн тохиолдолд хариуцлагыг тогтоосон хуулийн дагуу асуудлыг хүндрүүлэх үзэх үндэслэл болно. Дээрхи тохиолдолд цагдаагийн алба хаагч захиргааны зөрчлийг таслан зогсоох албадлагын арга хэрэглэх зайлшгүй шаардлага гардаг.

ОХУ-ын эрүүгийн хуулиар цагдаагийн алба хаагчийн үйл ажиллагааны хэм хэмжээг хамгаалах зорилгоор **дараах үйлдэл, эс үйлдэлийг** эрүүгийн хуулиар хариуцлага хүлээлгэхээр зохицуулсан байна.

- Нийгмийн өмнө хүлээсэн үүргээ биелүүлсэн, албан үүргээ гүйцэтгэсэнтэй нь холбогдуулж алба хаагчийг болон түүний гэр бүлийн хүмүүсээс алах.(ЭХ. 105.2),
- Албан үүргээ гүйцэтгэсэнтэй холбогдуулж алба хаагчийг болон түүний гэр бүлийн хүмүүсийг тамлах. (ЭХ.117.2.),
- Төрийн төлөөлөгчийн хууль ёсны шаардлагыг идэвхтэй эсэргүүцсэн, эсэргүүцэхийг бусдад уриалсан, төрийн төлөөлөгчид зэвсэг хэрэглэсэн, нийтийн эмх замбараагүй байдлыг зохион байгуулсан.(ЭХ.212.1.),
- Нийгмийн хэв журмын зөрчлийг таслан зогсоосон, нийгмийн хэв журмыг сахиулсан төрийн төлөөлөгчийг эсэргүүцэх зорилгоор танхайрсан. (ЭХ. 213.2.),
- Урьдчилан мөрдөн байцаах ажиллагаа болон шүүх ажиллагаанд саад учруулсан. (ЭХ.294.),
- Урьдчилан мөрдөн байцаах болон шүүх ажиллагаа явуулж байгаа албан тушаалтаны амь нас, эрүүл мэндэд халдсан. (ЭХ.295.),
- Урьдчилан мөрдөн байцаах болон шүүх ажиллагаа явуулах, албан үүргээ гүйцэтгэсэнтэй холбогдуулж хүч хэрэглэсэн, аюул учруулсан. (ЭХ.296.),
- Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэгч, шүүгч, гэрч, мөрдөн байцаагч,прокурор болон шүүх хуралдаанд оролцогчидтой харилцахдаа гүтгэсэн. (ЭХ.298.),
- Цагдаагийн алба хаагчийн амь насанд халдсан. (ЭХ.317.),
- Төрийн төлөөлөгчтэй харилцахдаа хүч хэрэглэсэн.(ЭХ.318),
- Төрийн төлөөлөгчийг хэл амаар доромжилсон. (ЭХ.319.),
- Хууль сахиулах, болон хяналт, шалгалтын байгууллагын албан тушаалтантай харилцахдаа олж авсан аюулгүй байдлыг хангахтай холбоотой мэдээлэлийг задруулсан. (ЭХ.320.),
- Албан байгууллагын хэвийн үйл ажиллагааг хутган үймүүлэх, нийгмээс салан тусгаарлах нөхцлийг бүрдүүлсэн. (ЭХ.321.),

ОХУ-ын эрүүгийн хуулийн 63.1. ийн “ж, и”-д заасанаар албан тушаалтаныг албан үүргээ гүйцэтгэсэнтэй холбогдуулан өөртэй нь болон гэр бүлийн хүмүүстэй холбоотой гэмт хэрэг үйлдсэн, гэмт үйлдэлдээ төрийн төлөөлөгчийн албаны хувцас, үнэмлэх ашигласан тохиолдолд эрүүгийн ялыг хүндрүүлж оногдуулахаар зүйлчилсэн байна.

Аргагүй хамгаалалтын тухай, гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдийг баривчлах, саатуулах ажиллагааны үед гарцаагүй байдлын улмаас гэм хор учруулах, тушаал шийдвэр биелүүлэх осол, аюултай үед сэтгэл зүйн болоод биеийн хүчээр албадлагын арга хэрэглэх зэрэг цагдаагийн алба хаагчийн үйл ажиллагааны эрх зүйн баталгааны талаар эрүүгийн хуулийн хэм хэмжээгээр тодорхой зохицуулж өгсөн байна.

Гэмт этгээдийн эсэргүүцэл үзүүлж байгаа хүч, арга хэрэгсэлээс хамаараад алба хаагч хуульд заасан үндэслэл журмын дагуу галт зэвсэг, тусгай хэрэгсэл, биеийн хүч, мэх хэрэглэсэний улмаас

эсэргүүцэгч этгээдэд бие, сэтгэл санааны болоод, эд материалын хохирол учруулсан нь цагдаагийн ажилтанд **ямар нэгэн хариуцлага хүлээлгэх үндэслэл болохгүй**¹⁰.

Монгол Улсын 2002 оны Эрүүгийн хуулийн 41-р зүйлд анх удаа энэ институцийг тусгайлан хуульчилахдаа “ Гэмт хэрэг үйлдсэн этгээд болон оргосон ялтан шинээр гэмт хэрэг үйлдэх боломжийг таслан зогсоох, түүнийг төрийн байгууллагад хүргэхийн тулд баривчилах, саатуулах үед энэ хуулийн тусгай ангид заасан үйлдлийг хийж гэм хор учруулсан бол гэмт хэрэгт тооцохгүй”...¹¹

Цагдаагийн алба хаагчийн хөдөлмөрийн харилцааг зохицуулах, хамгаалах эрх зүйн хөшүүрэг нь алба хаагч нь өөрийнхөө эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолыг хамгаалах гэсэн чин хүсэл эрмэлзлэл байдаг. Өөрөөр хэлбэл үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх орчин, хүсэл эрмэлзлэл юм. ОХУ-ын цагдаагийн тухай хуулийн 30.1-д алба хаагчийн эрх зүйн хамгаалалтын баталгаан гээд: *Цагдаагийн алба хаагч нь албан үүргээ гүйцэтгэх, хууль ёсны шаардлага тавих, хууль сахиулах үйл ажиллагаа явуулдаа төрийг төлөөлж байдаг тул төрийн хамгаалалтанд байна*¹². гэж тодорхойлсон.

Мөн цагдаагийн албанд алба хаах тухай тогтоолд алба хаагчийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол, алба хаагчийн эрхийг хамгаалах асуудлыг нилээд тодруулж өгсөн байна. Тухайлбал: Уг тогтоолд алба хаагчид сахилгын шийтгэл оногдуулсан нь холбогдох хууль, дүрмэнд нийцэхгүй байна гэж үзвэл алба хаагч Дотоод хэргийн сайд хүртэл гомдолоо гаргахаас гадна, тогтоосон журмын дагуу шүүхэд гаргаж болно. Алба хаагч шууд захирах даргынхаа гаргасан дараах шийдвэрт гомдол гаргах эрхтэй үүнд:

- Албан тушаалыг нь өөрчилсөн
- Албаны асуудлаар орон тоогүй болгосон
- Албан тушаал бууруулсан
- Мэргэжилийн цол, зэргийг бууруулсан
- Ажлаас чөлөөлсөн

Цагдаагийн алба хаагчийн эрх нь зөрчигдсөн гэж үзвэл хамгаалахын тулд дараах байдлаар шийдвэрлүүлдэг байна үүнд:

- Алба хаагч зөрчигдсөн эрхээ хамгаалуулахтай холбоотой ямар ч асуудлыг урьдчилан хэлэхгүйгээр байгууллагынхаа даргад шууд мэдэгдэхээс гадна шүүхээр хамгаалуулах эрхтэй.
- Алба хаагчдын хооронд болон даргалах бүрэлдэхүүтэй үзэл бодол таарахгүй зөрчилдсөн шаардлагатай гэж үзвэл шууд захирах даргаасаа эхлээд Дотоод хэргийн сайд хүртэл гомдолоо бичгээр гаргаж шийдвэрлүүлнэ.
- Алба хаагч гомдолоо дээд шатны шүүхэд гаргахдаа иргэний эрх, эрх чөлөө зөрчигдсөн шүүхийн шийдвэрт гомдол гаргах тухай хуулийг мөрдлөгө болгодог байна.

Монгол улсын үндсэн хуулийн 2. 10-д <<нийгмийн болон өөрсдийн ашиг сонирхол үзэл бодлын үүднээс нам, олон нийтийн бусад байгууллага байгуулах, сайн дураараа эвлэлдэн нэгдэх эрхтэй>>¹³. гэж заасан нь цагдаагийн алба хаагч бусад иргэдийн нэгэн адил үндсэн хуулиар баталгаатай эдлэвэл зохих эрх, эрх чөлөө, өөрийнхөө хууль ёсны ашиг сонирхолыг хамгаалах, хамгааллуулах олон нийтийн байгууллагатай байх тэр эрх зүйн орчныг бий болгох нь зүйд нийцнэ. Гэхдээ алба хаагчийн хууль ёсны ашиг сонирхолоо хамгаалах, олон нийтийн байгууллага байгуулах эвлэлдэн нэгдэх үйл ажиллагааг нь холбогдох хуулийн зүйл заалтыг үндэслэн журмаар зохицуулж болно.

Гадаадын зарим улс орнуудын цагдаагийн мэргэжилийн холбоо (ассоциаци) нь алба хаагчдын хууль ёсны эрх, ашгийг хамгаалах үйл ажиллагаа нь нилээн туршлагатай болсон. Тухайлбал Баруун Европ, АНУ, Канад зэрэг орнуудад 1940 оны үеийн нийгмийг ардчилах үйл явцтай холбогдоод цагдаагийн алба хаагч түүний нийгэмийн болон эрх зүйн хамгаалалтыг нэмэгдүүлэх, нийгэмд цагдаагийн албаны нэр хүндийг дээшлүүлэх шаардлага бий болсон¹⁴.

Орчин үеийн ОХУ-ын ДХЯ-ны Цагдаагийн анги салбаруудын цагдаагийн мэргэжилийн холбоо (ассоциаци) нь эрүүгийн эрэн сурвалжлах ажиллагаа, сэргийлэхийн зохион байгуулалтанд 1917-1932 онд

¹⁰ Гайдов В.Б. Правоохранительная служба в органах внутренних дел Российской Федерации: Учебное пособие.- М., ЦОКР МВД России, 2009, С. 95.

¹¹ .С. Жанцан. Монгол улсын эрүүгийн эрх зүйн онол / Гэмт хэргийн тухай сургаал / I-р боть. УБ., 2009. 703 дахь тал.

¹² . Федеральный закон << О полиции >>.-Москва: Проспект, О-11 2011, С.51.

¹³ .Монгол улсын үндсэн хууль.Хууль зүйн үндэсний хүрээлэн. 4. дэх хэвлэл.УБ.,2010. 10дах тал.

¹⁴ См.,Архипов О.Г. Социально-правовой статус работников органов внутренних дел. Автореферат.Дисс., Канд., юрид., наук. М.,1992, С.34.

дотоодыг Хамгаалах байгуулагын бие бүрэлдэхүүний мэргэжил, эдийн засгийн болон бусад эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолыг хамгаалах зорилгоор үйл ажиллагаа явуулж байсан.¹⁵

ОХУ-ын цагдаагийн тухай хуулийн 6.31. д Цагдаагийн ажилтаны мэргэжилийн холбоо (ассоциаци) -д элсэх эрхтэй. гээд:

1. Цагдаагийн ажилтан өөрийн хууль ёсны нийгэм, хөдөлмөрийн эрх ашгийг хамгаалах зорилгоор мэргэжилийн холбоо (ассоциаци) -д элсэх, үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх эрхтэй.
2. Цагдаагийн ажилтаны мэргэжилийн холбоо (ассоциаци)- ны үйл ажиллагаа явуулах журмыг холбооны улсын хууль, эрх зүйн хэм хэмжээгээр зохицуулна.¹⁶

Дотоод хэргийн байгуулагуудын мэргэжилийн холбоодын үйл ажиллагааны үндсэн зорилт нь:

- Байгууллагын албаны нэр хүндийг дээшлүүлэх
- Байгууллагын ажилтаны нийгмийн хамгаалалтыг тогтвортой нэмэгдүүлэх
- Мэргэжилийн холбооны гишүүдийн нийгмийн болон эрх зүйн хамгаалагдсан байдлыг улам бүр бэхжүүлэх
- Гишүүдийн хууль ёсны ашиг сонирхолыг хамгаалах, үг хэлэх үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх нөхцөл бололцоог бүрдүүлнэ.¹⁷

ОХУ-д одоо мөрдөгдөж байгаа хууль болон хуульчилсан эрх зүйн актуудад цагдаагийн алба үйл ажиллагаа, ажилтаны эрх зүйн хамгаалалт, баталгаатай холбоотой асуудлуудыг нилээн тодорхой тусгасан нь дээрхи зүйл, заалтуудаас харагдан.

Үүргээ гүйцэтгэж яваад л гэмт хэрэгт холбогдох, ёс зүйн зөрчил, үйл ажиллагааны журам, үйлчилгээний стандарт зөрчсөн болох тохиолдол бий. Иймд цагдаагийн алба хаагчийн үүрэг гүйцэтгэх нийгэм, эдийн засаг, **ялангуяа эрх зүйн баталгаа**, нөхцөлийг тодорхой болгох асуудал ч хөндөгдөж байна¹⁸.

Ингээд Монгол улсын засгийн газрын эрх зүйн шинэчлэлийн бодлого хөтөлбөрийн хүрээнд хууль сахиулагчийн эрх зүйн байдлын тухай хууль, цагдаагийн албаны тухай болон бусад хуулиудын төсөл хэлэлцэгдэж байгаа энэ үед ажилтаны эрх зүйн баталгаатай холбоотой асуудлаар дараах зүйл заалтуудыг оруулах нь зүйтэй гэж үзэж байна үүнд:

Долоо дугаар зүйл. Хууль сахиулагчийн эрх.

7.1.8. Албан байгууллагын хэвийн үйл ажиллагааг хангах, боловсронгуй болгох, алба хаагчийн хууль ёсны ашиг сонирхолыг хамгаалах, хамгааллуулах зорилгоор үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлж, зөрчигдсөн тохиолдолд гомдол гаргаж шийдвэрлүүлэх. *Гэж өөрчлөн найруулах.*

7.1.9. Хууль сахиулагч гүйцэтгэх албан тушаалтан нь өөрсдийн төлөөлөлийг дотроо сонгож мэргэжилийн төв байгууллагын болон орон нутгийн мэргэжилийн байгууллагын удирдах бүрэлдэхүүн (Зөвлөл) -д оруулж ажиллуулах. *Гэж шинээр оруулж зүйлчлэх.*

7.1.10. Хууль сахиулагч гүйцэтгэх албан тушаалтанаас төрийн албадлага хэрэглэх эрхтэй холбогдсон харилцааг цагдаа, мөрдөх, маршалл, шийдвэр гүйцэтгэх, хил хамгаалах, иргэний харьяал, шилжих хөдөлгөөний тухай тус тусын хуулиар зохицуулагдана. *Гэж нэмэлт өөрчлөлт оруулах.*

28 дугаар зүйл. Улс төрийн баталгаа.

28.1. Хууль сахиулагч нь албан үүргээ гүйцэтгэх, хууль ёсны шаардлага тавих, хууль сахиулах үйл ажиллагаа явуулдаа төрийг төлөөлж байдаг тул төрийн хамгаалалтанд байна. *гэж шинээр оруулж зүйлчлэх.*

28.3 Хууль сахиулагч гүйцэтгэх албан тушаалтан нь өөрийн мэргэжлийн үйл ажиллагаанд хамааралтай мэргэжлийн холбоо (ассоциаци)-нд эвлэлдэн нэгдэх эрхтэй. *Гэж өөрчлөн найруулах.*

28.4 Хууль сахиулагч гүйцэтгэх албан тушаалтан нь хууль сахиулах үйл ажиллагаанд харшлахгүйгээр, байгуулага, албан тушаалтаны алба, үйл ажиллагааны чанар үр өгөөжийг сайжруулах, өөрийн хууль ёсны ашиг сонирхолыг хамгаалах, хамгааллуулах зорилгоор үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх, үг хэлэх, хэвлэн нийтлэх, шашин шүтэх, эс шүтэх эрх чөлөө эдэлнэ. *Гэж өөрчлөн найруулах.*

¹⁵ См., Бурдин К.И. Методические проблемы функционирования общественных объединений и организаций в органах внутренних дел.М.,1995.С.24

¹⁶ .Федеральный закон << О полиции >>.-Москва: Проспект, О-11 2011, С.52.

¹⁷ . Гайдов В.Б. Правоохранительная служба в органах внутренних дел Российской Федерации: Учебное пособие.- М., ЦОКР МВД России, 2009, С. 99.

¹⁸ . Монгол улсын Хууль зүйн яам, Хууль сахиулах их сургууль, Цагдаагийн ерөнхий газар. “цагдаагийн алба хаагчийн ёсзүй, үйл ажиллагааны орчин, түүний шинэчлэл”. Судалгааны тайлан. УБ., 2013. 29. дахь талд.

28.5 Гүйцэтгэх албан тушаалтаны мэргэжилийн холбооны ажиллах журмыг хууль зүйн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална. *Гэж шинээр оруулж зүйлчлэх.*

29 дүгээр зүйл. Хууль зүйн баталгаа.

29.7. Алба хаагчийн хувийн аюулгүй байдал, албаны бэлэн байдлыг хангах, тэдний мэдлэг, дадлага, чадвар, чадамж, хандлагыг дээшлүүлэх сургалтыг тусгай хөтөлбөр, төлөвлөгөөний дагуу мэргэжилийн байгууллагын дарга зохион байгуулж, үр дүнг тооцно. *Гэж шинээр оруулж зүйлчлэх.*

29.8 Мэргэжилийн төв байгууллагын болон орон нутгийн мэргэжилийн байгууллагын удирдах бүрэлдэхүүн (Зөвлөл)-д сонгогдсон гүйцэтгэх албан тушаалтан нь алба хаагчдын ёс зүй, тэдний хууль ёсны ашиг сонирхолыг хамгаалах ажлыг энэ хууль болон бусад холбогдох хууль эрх зүйн актуудад нийцүүлэн зохион байгуулж ажиллана. *Гэж шинээр оруулж зүйлчлэх зэрэг санал дэвшүүлж байна.*

Аливаа нийгэм дахь өөрчлөлт, шинэчлэлтийн зорилго нь өнгөрсөн, одоо, ирээдүйн хөгжлийн тунгаамал байдагт л оришино. Цагдаагийн ажилтаны эрх зүйн хамгаалалт, баталгааны эрх зүйн орчин боловсронгуй болж, амьдралд бодитой хэрэгжиж эхэлсэнээр удирдлага зохион байгуулалт, алба хаагчдын албандаа хандах, идэвх, санаачлага, ажлын чанар үр дүн сайжирч үндэсний аюулгүй байдал, нийгмийн дэг журмыг хангах төрийнхээ өмнө хуулиар хүлээсэн үүргээ амжилттай гүйцэтгэх явдал юм.